

1 דבריו וי"ח רש"י ורמב"ן

פֿישׁר ופֿאב פֿאב פֿשרה ופֿפֿנס משרת פֿדֿין - ופֿרמב"ן פֿסביר שפֿנסל לטליות פֿרסיות שבין אדס לחבירי זותה פֿתורה פֿתנעג בישרות בכל עסקיו עם אחרים.

פֿענן של אשית פֿישׁר ופֿאב מופיע בסוגיות שונות בש"ס ופֿגדרותיו משתנות מסוגיא לסוגיא. פֿענן פֿראשון פֿפֿביא רש"י פֿוא זג של פֿשרה -

גמ' מטיע מחלוקת אם נכון דיינים לפי'ע לפֿע' דין פֿשרה במקום פֿפֿסוק לפֿם דין -

2 סנהדרין ו' ע"ב, ר"א בנן של רבי יוסי פֿגלע'... פֿשיב מאון, ורש"י ותוד"ה אבד אפרן

פֿפי ר"א בנן של ריפ"ג כיון שבאון פֿפֿני ב"ד חל על פֿב"ד חיוב פֿפֿסוק דין ואין מקום לפֿשרה - וזו מדת משפּה פֿדין פֿדין, אבד אפרן פֿי' פֿפֿע אונם פֿפֿני שפֿיעו לפֿ"ד ומפֿשר ב"פֿפֿס.

3 פֿ, רבי יפושע בן קרח... זג בי'וע', ושם, אומר רב... בעיתו' (ז' ע"א)

פֿלכפּה כרבי יפושע בן קרח שפֿטוה פֿדין לפֿתוח בפֿשרה פֿדין לפֿ"ע לפֿע' אפֿות פֿברירא או לפֿשרה או פֿדין.

וא"כ - מלפֿו פֿעוד פֿשרה קודם פֿעניע' פֿדין, וגם כפֿעניע' פֿדין על פֿב"ד לפֿ"ע פֿשרה.

4 מלפֿי' כ"ח ע"א, שאולו תלמידיו את רבי נחוניא... מנחני' פֿ

פֿוויתור במחון פֿוא סאולו פֿאריכות ימים - וכחו פֿמחילה לאולו שפֿעזו בו. פֿנפֿע איוו יותר מפֿורשת ברש"י גבבא בתרא -

5 ב"ב ט"ז ע"ב, א"ר אבא בר שמואל... משלו ורש"י

פֿפי רש"י פֿא פֿי' פֿפֿקדק בדבר, שאינו מן - פֿדין דבר מוע (חל' פֿרוטפּ).

6 רמב"ם פרק ה' דעות פ"ט

פֿתלמיד חכם זריק לוותר לאחרים במשא ומתן מוחל לחיבים לו.

וא"כ - פֿמלפֿו פֿראשונה פֿכלולוה בושית פֿישׁר ופֿאור פֿיא לוותר ולפֿתפֿשר עס כשברור שפֿדין אנו, ויש עס מלפֿו מלפֿ אחרים פֿעוד פֿפֿשרה וזו מדת אפרן, ויש עס מלפֿו פֿדין לפֿ"ע פֿשרה וזו מלפֿ דוד פֿמלפֿ ע"פּ ונלמד מן פֿמלפֿ שפֿעו שפֿעו בשעריכם.

פֿענן פֿשן שפֿזכיר רש"י פֿוא פֿפֿנס משרת פֿדין -

7 ב"ב ט"ז ע"ב, רבי ישמעאל ברבי יוסי... ולא עבדו פֿפֿנס משרת פֿדין

רב ישמעאל ברבי יוסי שיעם לו זג שפֿיע סוחב ע"ים על שנמצא מלפֿעין עליו מפני שלפֿ פֿי' פֿפי כבודו - וזו פֿפֿנס משרת פֿדין, וכאן גמ' כתוב שפֿמקור פֿענן פֿפֿנס משרת פֿדין פֿוא, אשר יעשן.

8 רמב"ם פרק י"א גזלה ואבדה פ"ז

פֿרמב"ם מלפֿ שבכ"ע, פֿפֿנס משרת פֿדין פֿוא עס לפֿחזיר אבדה איפּה שאינו פֿפי כבודו - אחרת לא פֿפי רבי ישמעאל שיעם לו. ולשון פֿרמב"ם, פֿפֿולק בדרכ פֿאב ופֿישׁר משע שפֿוא בכלל אשית פֿישׁר ופֿאב.

9 רא"ש פרק אלו מלפֿאות סי' כ"א, ויראו'... שאין חיוב, ופֿחכם... בכבודו

פֿפי פֿרא"ש אין לו זקן זגזג בכבודו כפי פֿעשות פֿפֿנס משרת פֿדין אפֿא ישעם לו כו שפֿע ר' ישמעאל ב"ר יוסי.

10 שו"ע חו"מ סי' רס"ג ס"ג ורמ"א, וסי' ער"ב ס"ג ורמ"א

פֿשו"ע פֿסק כו פֿרמב"ם ופֿרמ"א כו פֿרא"ש.

11 ב"ק ז"ט ע"ב, איתמר פֿמראו' פֿינר... משרת פֿדין (ק' ע"א) ורש"י

רב חייב שיעם פֿ על שפֿע לחרות שעל פי דין פֿי' פֿאור - וגם כאן פֿביא פֿגמ', אשר יעשן זו פֿפֿנס משרת פֿדין.

12 ב"ב כ"ד ע"ב, רב יפודה פֿוה שקי'... שפֿע' ב"ס

פֿפֿנס פֿשיב פֿרב יפודה פֿמחזירי אביד עס לאחר יאוש - פֿפֿנס משרת פֿדין, ואילו רב נחמן בתשובתו פֿרבא פֿא פֿזכיר את ענן פֿפֿנס משרת פֿדין.

13 ב"מ פ"ט ע"א, רבב בר בר חנן תברו ליה... תשור' ורש"י

רב פסק, ל' לרבב בר בר חנן שלכא לתבוא מפסבלים לשלם על החבית ששברו, וכשנודע לו שפס צנייט אף אחר לו לרבב בר בר חנן שלם את שכרם - ופי' רש"י לפנים משורת הדין - אדלא שפאט' כאן פביאופ פסוק אחר -

14 תוס' ב"ק ק' ע"א ד"ה לפנים משורת הדין

פתוס' ר"ב ללמוד שברבב בר בר חנן דלא חיבובו מתורת לפנים משורת הדין מפני שלפנים משורת הדין שייך דוקא כשאחרים חיבב ופאז פאז אב"ע אין, לפנים משורת הדין' באופן שאין מי חיבב, אב"ע פתוס' דחו את הפסברא נכח פאט' שחיבב פשבת אביד' לאחר' ואן בתורת לפנים משורת הדין, ומסקנתם על פתוס' פ"א שלכא חיבובו נדין לפנים משורת הדין מפני שפי"ה לו פיזק גדול מחמתם.

ופנה, ראינו בכמה גמרות איך פורו לקיים את הפנים משורת הדין -

15 ר"א"ש פרק אלו מליאות סי' ז', רב יבד' פופ שקיד... לעשות לפנים מש"ה'

פר"א"ש דמד שבכל פגמרות שפורו לעשות לפנים משורת הדין דא פיו כופין אותו לקיים.

16 מרדכי ב"מ סי' רנ"ז, מ"א כאן וכו'... פיה עשיר'

לפי המרדכי כופין לעשות לפנים משורת הדין - חו"ה מאיפא שפאז עני' (ובכך פסביר למה פורה רב נחמן דרבא שפרי אלו של' ודא אחר' לו לפחזירו).

17 ג"י חו"מ סי' י"ב ס"ה, וב"ח שם ד"ה איתא בסוף פאומנים

פב"י תמה על דברי המרדכי ואלו פב"ח כתב שפאנפ פאז שכופין לקיים לפנים משורת הדין אם פאז עשיר.

18 מ"א חו"מ סי' י"ב סוף ס"ב

פר"א פביא את שתי פדעות

19 מ"א חו"מ סי' י"ב ס"א וביאור פג"ר"א אות י' ... בפ"ה

פג"ר"א דמד שכאן פכריע פר"א כח פרא"ש עין כופין אב"ע מבקשים ממנו לעשות לפנים משורת הדין.

20 שו"ע חו"מ סי' רנ"ט ס"ה ור"מ"א, ביאור פג"ר"א אות ט"ו וש"ך ס"ק ג'

דברי פר"א נלקחו מפמרדכי שפסביר למה דא פורה רב נחמן לעשות לפנים משורת הדין - מפני שפאומ"א פי"ה עני' - וכו' לפיות שפר"א פבין ששם פרא"ש דא יחלוק על זה אף שאין מקור לדבריו, ופ"ך פביא את שיטת המרדכי בלמד ומשמע שכן ר"ב לפסוק.

21 פתחי תשובה חו"מ סי' י"ב אות ו'

מסקנת פפ"ת פ"א שאין פאנפ לכ"ף על לפנים משורת הדין.

עוד דין שפאז בכלל ועשית פישר ופאב פאז עני', בר מ"רא'

22 ב"מ ק"ח ע"א, אמר רב פאז נאן דאחזיק ביני אחי... בעיני פ' ורש"י

פלוקח מפמלך קרקע ליד קרקע אחר שבצע"ו ר"ב את פקרקע שזה לקח מסלקים אותו ממנו נדין ועשית פישר ופאב. (דין בר מ"רא על כ"ה פרא"ש תופס סימן ארוך בשו"ע - חו"מ קע"ה)

23 ב"ב פ' ע"א, רונא זבן... לללל' רש"י, ואל' תסלקפו' ותוד"ה אורבא לללל'... בדין

לפי רש"י ע"ה בדין בר מ"רא יש פבדל בין עני לעשיר, ולפי פתוס' אחרי שתקנו חז"ל דין בר מ"רא אין פבדל בין עני לעשיר.

24 ב"מ ק"ח ע"ב, שכני פאיר ושכני שדה... חכס קודם' ותוד"ה שכני פאיר

פתוס' לומדים שכאן חידשה פאט' סדר קדימה איפא ששני בני מ"רא רובים לקנות.

25 רמב"ם פרק י"ד שכנים פל' פ', ומ"מ, וענין דין בר פמ"ר...

פרמב"ם דמד פפוק ששנפס אינם בני מ"רא - ופרמב"ם פוסי' שדיני קדימה פשניים כאן פס לכחחל' בלל' ופמ"מ פסביר ש. ועשית פישר ופאב' פאז כלפי בין אדם לחבירו - מקביל ללל' קדושים תפיו בבין אדם למקום - יש לפתנה באופן ישר וזב ע"ה כשפי"ה אפשר לפתנה אחרת בדין - ובאופן מסויימים קבא חז"ל מפו פישר ופאב ואף קבא שמדרבנן אם עבר ועשה שלכא כן חיבב לחזור בו - וזה דין בר מ"רא.

וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וּבָאתָ וִירִשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם:

הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. זו פְּסָרָה לַפְּנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין:

צמד על דם רָעָף (שם פסוק טז), לא תִקְלַל חַרְשׁ
ס פסוק יד), מִפְּנֵי שִׂיבָה תִקְרָם (שם פסוק לב),
וְכִי־צָא בָהֶן, חֹזֵר לֹאמֵר בְּדַרְךָ כָּלֵל שִׁיעֲשֵׂה הַטּוֹב
וְהַיָּשָׁר בְּכָל דְבָר, עַד שִׁיבְנִס בְּזֶה הַפְּשָׁרָה וְלִפְנֵים
מִשׁוֹרֵת הַדִּין, וְכַגּוֹן מֵה שֶׁהִזְכִּירוּ בְּדִינָא דְבַר
מִצְרָא (ב"מ קח), וְאַפְלוּ מֵה שֶׁאֲמָרוּ (יומא פו.) פְּרָקוּ
נָאָה וְדַבְּרוּ בְּנִחַת עִם הַבְּרִיּוֹת, עַד שִׁיִּקְרָא בְּכָל
עֲנָן תָּם וְיִשָּׁר:

(יח) וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה'. עַל דְּרָף הַפְּשָׁט
יֵאמֵר תִּשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַשֵּׁם וְעֲדוּתֵי וְחֻקֵּי
וְחֻכּוֹן בְּעֲשִׂיתֶן לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי כָלֵד.
וְלַמַּעַן יִיטֵב לָךְ, הַבְּטָחָה, יֵאמֵר כִּי בְעֲשׂוֹתְךָ הַטּוֹב
בְּעֵינֵי יִיטֵב לָךְ, כִּי הַשֵּׁם מְטִיב לַטּוֹבִים וְלַיִשְׁרִים
כְּלַבּוֹתָם:

וְלַבְּוֹתֵינוּ בְּזֶה מִדְּרַשׁ יָפָה, אָמְרוּ זוּ פְּשָׁרָה וְלִפְנֵים
מִשׁוֹרֵת הַדִּין. וְהַפְּנִיָה בְּזֶה, כִּי מִתְחַלֶּה
אָמֵר שֶׁתִּשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְעֲדוּתֵי אֲשֶׁר צִוָּךְ, וְעַתָּה
יֵאמֵר גַּם בְּאֲשֶׁר לֹא צִוָּךְ תֵּן דְּעָתָךְ לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב
וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי, כִּי הוּא אוֹהֵב הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר:
זֶה עֲנָן גְּדוֹל, לִפִּי שְׂאֵי אֲפָשֶׁר לְהִזְכִּיר בַּתּוֹרָה
כָּל הַנְּהַגוֹת הָאֲדָם עִם שְׂכָנָיו וְרַעֲיוֹ, וְכָל
מִשְׁאוֹ וּמִתְנֵנו וְתַקְוֵי הַיִּשׁוּב וְהַמְדִּינּוֹת כָּלֵם, אָכֵל
אֲחֵרֵי שֶׁהִזְכִּירוּ מֵהֶם הַרְבֵּה, כַּגּוֹן לֹא תִלָּךְ רְכִיל
(ויקרא יט טז), לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטֹּר (שם פסוק יח), וְלֹא

אִסּוּר לִכְנוּס - מִסְכָּא לִדִּין אִסּוּר לְדַיְיָס לְכְנוּס: סַפְּנִיךְ - הַמְּשַׁבַּח:
אִכְלָא אִסּוּר לִכְנוּס שְׁלוֹם וְרוּחֵךְ שְׁלוֹם - (אִכּוּן שְׂחִיָּה שׁוֹמֵעַ מִחֻלְקָה
בְּיַמֵּי קֹדֶם שִׁטְלוֹ לַפְּנֵי לִדִּין הִיא חֻדְף אַחֲרֵיהֶן וּמִסִּיל שְׁלוֹם
בְּיַמֵּי: טוֹרֵם אִמֵּם וּגו' - מִשְׁתַּעֵי
בְּיַמֵּי כִּי שְׁפִי כֵּן יִשְׁמְרוּ דַעַת
וּגו' (מִלְּאֵי ב):

2 *ר"א בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי
אוֹמֵר אִסּוּר לְבַצּוֹעַ וְכֵל הַבְּצַע הַזֶּה חֻמַּא וְכֵל
הַמְּבַדֵּךְ אֵת הַבְּצַע הַזֶּה מִנְּאֵץ וְעַל זֶה
נֵאמַר °בְּצַע בְּרַךְ נֵאֵץ ה' אֵלֵא *יִקְבֵּ הַדִּין
אֵת הַדֵּר *שְׁנֵאמֵר °כִּי הַמְּשַׁפֵּם לְאֱלֹהִים הוּא
וְכֵן מִשָּׁה הִיָּה אוֹמֵר יִקְבֵּ הַדִּין אֵת הַדֵּר
אֲבָל אֲרוּן אֲהַב שְׁלוֹם וְרוּחֵךְ שְׁלוֹם וּמִשְׁמִים
שְׁלוֹם בֵּין אֲרַם לְחַבִּיזוֹ שְׁנֵאמֵר °תּוֹרַת אֲמַת
הִיָּתָה בְּפִידוֹ וְעוֹלָה לֹא נִמְצָא בְּשַׁפְתּוֹ
בְּשְׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הַלֵּךְ אֲתִי וְרַבִּים הִשִּׁיב מַעַן

אֲבָר אֲהַב - פִּי כִּיֹן טַלָּה הִיָּה
דִּין וְלֹא הִיָּה הַדִּין כֹּא לַפְּנֵי
אֵלֵא לַפְּנֵי מִשָּׁה וְהוּא לְדַיְיָה שְׂרִי:

3 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
קָרְחָה אוֹמֵר יְמִצוּה לְבַצּוֹעַ שְׁנֵאמֵר °אֲמַת
וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שְׁפִמוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם וְהִלֵּא בַּמְּקוֹם
שִׁישׁ מִשְׁפַּט אֵין שְׁלוֹם וּבַמְּקוֹם שִׁישׁ שְׁלוֹם
אֵין מִשְׁפַּט אֵלֵא אִיזוּהוּ מִשְׁפַּט שִׁישׁ בּו
שְׁלוֹם הוּי אוֹמֵר זֶה בִּיצוּעַ וְכֵן בְּדוּד הוּא
אוֹמֵר °יְהִי דוּד עוֹשֵׂה *מִשְׁפַּט וְצַדִּיקָה
וְהִלֵּא כֵל מְקוֹם שִׁישׁ מִשְׁפַּט אֵין צַדִּיקָה
וְצַדִּיקָה אֵין מִשְׁפַּט אֵלֵא אִיזוּהוּ מִשְׁפַּט שִׁישׁ
בּו צַדִּיקָה הוּי אוֹמֵר זֶה בִּיצוּעַ

אִסּוּר רַב הַלְבָּה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אֵינִי *הוּא רַב הוֹנָא תַלְמוּדִיָּה דְרַב הוּוֵה כִּי הוּוֵה¹
אֲתוֹ לְקַמְיָה דְרַב הוֹנָא אִמְר לְדוֹ אֵי דִינָא בְּעִירוֹ אֵי פִּשְׁרָה בְּעִירוֹ מֵאֵי מִצוּה נְמוּ דְקֵאמֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה
*מִצוּה לְמִימְרָא לְדוֹ אֵי דִינָא בְּעִירוֹ אֵי פִּשְׁרָה
בְּעִירוֹ

4 שאלו תלמידיו

את רבי נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי ולא עלתה על מטתי קללת חברי וותרן בממוני הייתי לא נתכבדתי בקלון חברי כי האדרב הונא דרי מרא אכתפיה אתא רב חנא בר תנילאי וקא *דרי מיניה א"ל אי רגילת דדרית במאתיך דרי ואי לא אתייקורי אנא בזילוהא דידך לא ניהא לי ולא עלתה על מטתי קללת חברי כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה (ג) לכל מאן דצערן וותרן בממוני הייתי *דאמר מר איוב וותרן בממוניה הוה שהיה מניח פרומה לחנוני מממוניה

5

א"ד אבא בר שמאל (י) איוב וותרן בממונו היה מנהגו של עולם נותן חצי פרומה לחנוני איוב וותרה משלו

פ"ג מסג טולס נותן חצי פרומה לחנוני מי שיש לו מלאכה מעטת לעשות אומר לפועל חצי פרומה חצי טולס כך וכלך אלל חנוני ונקנה בפרומה כבר או ביטס וחלוק וחזוב ויתרה לחצי הסני משלו וטולס לו כל הפרומה שהיה רע בניניו לדקדק בדבר קל שאינו ממון :

6

י"ג משאו ומתנו של תלמיד חכם באמת ובאמונה. אומר על לאו ולא ועל דן דן. מדקדק על עצמו בחשבון ונותן ומוותר לאחרים כשיקח מהן ולא ידקדק עליהן. ונותן דמי המקח לאלתר ויאינו נעשה לא ערב ולא קבלן ולא יבא כדרשאה. (אינו) מחייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו תורה. כדי שיעמד בדבריו ולא ישנו. ואם נתחייבו לו אחרים בדין מאריך וסחל להן ומלוה וחונן. ולא ירד לתוך אומנות חבריו. ולא יצור לאדם לעולם בחיי. כללו של דבר יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים וכן הנעלבים ולא מן העולבים. ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אימר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

7

רבי ישמעאל ברבי יוסי היה קאויל באורחא פגע ביה ההוא גברא היה דרי פתבא דאופי אותבינתו וקא מתפח א"ל דלי לי אמר ליה כמה שיין א"ל פלגא דחזא יחיב ליה פלגא דחזא ואפקרה הדר זכה בהו הדר יחיב ליה פלגא דחזא ואפקרה חזיה דהתקא בעי למיהדר למוכיה בהו א"ל לכלי עלמא אפקרנהוולך לא אפקרנהו ומי הי הפקר כי האי גוונא והתנן * בש"א הפקר לעניים הפקר וב"ה אומרים האי הפקר עד שיהא הפקר לעניים ולעשירים כשמימה אלא רבי ישמעאל ברבי יוסי לכלי עלמא אפקרנהו ובמלחא בעלמא הוא דאוקמיה והא רבי ישמעאל ברבי יוסי זקן ואינו לפי כבודו היה ר' ישמעאל ברבי יוסי *לפנים משורת הדין הוא דעבר *דתני רב יוסף והודעה להם זה בית חיהם את הדרך זו גמילות חסדים [א] * (אשר) ילכו זה ביקור חולים בה זו קבורה ואת המעשה זה הדין אשר יעשן זו לפנים משורת הדין: אמר מר [ב] (אשר) ילכו זה ביקור חולים היינו גמילות חסדים לא נצרכה אלא לכן גילו דאמר מר *בן גילו נוטל אחד מששים בחליו ואפי' הכי

מבעי ליה למזיל לגביה בה זו קבורה היינו גמילות חסדים לא נצרכה אלא לזקן ואינו לפי כבודו אשר יעשן זו לפנים משורת הדין דאמר ר' יוחנן לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה אלא דינו דמגיוותא לדינו אלא אימא *שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין :

8 ין יהוילך בדרך
הטוב והישר ועושה לפניו משורת הדין מחזיר את
האבדה בכל מקום אע"פ שאינה לפי כבודו:

9 ויחלה לי כיון
שפטרם מרע אה האן שאין לו לולל בכבודו חסור הא לנבי וידיה שמואל לכבוד מרע
במקום שאין חייב.

והאנס שבא לעשות לפניו משורה הדין יורה ממשות ועשה כמו שפטר רבי ישמעאל
ב"ר יוסף. אבל אלו לו רשות לולל בכבודו.

10 ג ה ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפניו משורת הדין מחזיר את האבדה בכל מקום ואע"פ
שאינה לפי כבודו: הנה [ג] ויש מולקין ה [ג] ואוסרין להחזיר הואיל ואינו לפי כבודו אלא אם רוצה כיכנס לפניו
מן השורה ו ישגם מניסו (טור כסס הרא"ש סי' רע"ג):

ג ה [ה] וכן אם היה זקן שאין רכבו לפרוק ולטעון הואיל ואינה לפי כבודו פטור (טור ס"ח) ו זה
הכלל כל שאילו היתה שלו היה פורק וטוען היו חייב לטעון ולפרוק בשל חבירו: ואם היה
חסיד ועושה לפניו משורת הדין אפי' היה הנשיא הגדול וראה בהמת חבירו רובצת תחת משאה
של תבן או של קנים וכיוצא בהם פורק וטוען עמו ו (יש מולקין בזה כמו שכתבנו [א] לעיל סוף
סימן רע"ג) (טור ס"ט כסס הרא"ש):

11 איתמר י' המראה דינר לשולחני

ונמצא רע תני תדא אומן פטור הדיוט חייב ותניא אידך בין אומן בין הדיוט
חייב אמר רב פפא ל' כי תניא אומן פטור כגון דנבו ואיסור דלא צריכי למיגמר כלל אלא במאי טעון טעון
בסיבתא דרתא "ודהיהא שעתא דנפק מתותי סיכתא הדיא איתתא דאחויא דינרא לרבי חייא אמר לה מעליא
היא למר אתאי לקמיה ואמרה ליה אחותיה ואמרו לי בישא דהא ולא קא נפיק לי אמר ליה לרב זיל חלפיה
ניהלה וכתוב אפנקסי דין עסק ביש ומאי שנא דנבו ואיסור דפטורי משום דלא צריכי למיגמר רבי
חייא נמי לאו למיגמר קא בעי רבי חייא *לפנים משורת הדין הוא דעבר *כרתני רב יוסף *והודעת להם זה

בית חיהם את הדרך זו גמילות חסדים ילכו
זו ביקור חולים בה זו קבורה את המעשה זה
הדין אשר יעשונו זו לפניו משורת הדין

פטרלס דינר -
לדעת אם טוב הוא ויקבלט מחבירו:
דני ואיסור - שולחנין אומנין הו:
טעו כסיכסא חדסי - שפסל המטבע
והעמידו טרס אחרס ועליין לא
הו בקלאן בה: סיכסא - קוייין
בלע"ז: רב שומר גנזו של רבי
חייא דודו הוה: דין טפסא ביש -
סחורה רעה היא שטל טפסא חגס
אני מפסוד שלא היה לי לראותה:

12 רב יהודה הוה
שקיל ואיל בתריה דמר שמואל בשוקא רבי
דיסא א"ל מצא כאן ארנקי מהו אמר ליה
דרי אלו שלו בא ישראל ונתן בה סימן
מהו א"ל חייב להחזיר תרתי אמר ליה
י*לפנים משורת הדין כי הא דאבוב דשמואל
אשכחנהך דמרי במדברא ואהדרינהו למרייהו
לבתר תריסר ירחי שתא לפניו משורת הדין
רבא הוה שקיל ואיל בתריה דר"ג *בשוקא
דגלדא ואמרי לה בשוקא דרבנן א"ל מצא
כאן ארנקי מהו א"ל דרי אלו שלו בא ישראל
ונתן בה סימן מהו אמר ליה דרי אלו שלו והלא עומד וצווח נעשה
כצווח על ביתו שנפל ועל ספינתו ששבעה בים

שקולאי - טפסא
סחורה וסחורה ליה שלא במקום
מדרון וכפשיסה ר' נמי כדגלל:
בדרך טוויסי - לפניו משורת הדין:
וארסוס דריקים פשטור - ספיסה
דקרא הוא:

13 רבה בר בר *הנן תברו ליה הגרו שקולאי חביתא דחמרא שקל לגלימיהו
אתו אמרו לרב אמר ליה הב להו גלימיהו אמר ליה דינא הכי אמר
ליה אין *למען חלך בדרך טובים יהיב להו גלימיהו אמרו ליה עניי אנן
ושחזינון כולה יומא וכפינון ולית לן מדי אמר ליה זיל הב אנריהו א"ל
דינא הכי אמר ליה אין *וארחת צדיקים תשמור:

15 רב יהודה תהי שקל
אמר בהגיה דמר שמואל בשוקא דבי דייסא חמר ליה מלא כחן ארנקי מכו. אמר ליה
רבי אלן שלו. בא ישראל ונתן צה סומנים מכו. אמר ליה חייב להחזיר. והרי.
אמר ליה לפנים משורת הדין. כי הא דאביה דשמואל לשבח הני חמרי במדברא
אמר דייסא למרייהו דבר תריסר ירחי שהא. אחר שגמול צה בכיחו לשומן שנים עשר
הש. והיה יכול להחזיר הדמים מדאמרין לקמן בפרקין דאחר שנים עשר הש שם
דמיא ומינתן ועשה לפנים משורת הדין והחזירן בעמלן. דאמר רב יוסף (לקמן ל):
ואדעתא להא זה [ז] בית חייסא. את הדין ו גמולת חבשים. ולכו ו ביקור חלים.
זה ו קטורה. ואת המעשה זה הדין. אשר יעשו לפנים מש"ה. ולא דכייפי ליה
דאין טיפין לעשות לפנים מש"ה.

14 **לפנים** משורת הדין עבד כדתי [רב יוסף] והודעת להם וגו'.
 והך ברייתא מיייתי נמי בפרק אלן מליאות (ב"מ דף ל:)
 גבי זקן וליט לפי כבודו ורבי ישמעאל בר' יוסי לפנים משורת הדין
 עבד כדתי ט' אבל בסוף פרק האומנים (שם דף ע.) גבי רבה בר
 רב הונא דשקלינהו לגלימיהו דהנהו
 שקולאי לא מיייתי לה אלא מיייתי למטן
 חלך בדרכך טובי' ומפ' הר"י מאורלייני"ש
 דלא שייך לפנים משורת הדין אלא
 בדבר שאחרים חייבין וזה פטור כמו
 רבי חייל דהכא ור' ישמעאל ברבי
 יוסי באלו מליאות (שם דף ל:) אבל
 בהיא דרבה בר רב הונא אין חיילק
 ביט לבין אחרים ואין נראה דבפרק
 אלן מליאות (שם דף כד: ושם*) אמר
 דעבד לפנים משורת הדין גבי הא
 [דאבוא] דשמואל אשכחינהו להך חמרי
 במדברא אהדרינהו למרייהו לבתר
 תריסר ירחי שהא ובהיא פשרי
 כ"ע וי"ל דבהנהו שקולאי לא שייך
 לפנים משורת הדין כיון שעשו לו
 היזק גדול בפשיעה ששיברו לו חבית
 של יין:

16 מאל
 כאן וס' אמר לו הרבי אמרת רבי אלן שלו והדר אמרת חייב להחזיר אלן לפנים
 משורת הדין וס' ואשכחא נמי* בפ' הגזל [יר"ל דחייב משמע לפנים משורת הדין]:
 בהרא חייב בבא ללא ידי שמים וכיון דחזיק דהו כייפי ליה הכי כדאיתא ס"פ האומן
 נס אן כייסין למיעבד לפנים משורת הדין אם היטלת בידו לעשות* [יר"ל שהא פשיט]:
 דתי רב יוסף והודעת להם את הדין וגו' ואמר ר' יוסף לא מצריה ירושלים אלא בשביל
 שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא עשו לפנים משורת הדין וכן פסק הראב"ן ואב"ה
 דכייסין לה לעשות לפנים משורת הדין: *נעשה כמאז על ביהו וס' נראה לראב"ה הא
 ולא כייסין ההם לעשות לפנים משורת הדין אפטר שהמאל היה עמי ובעל אבדיה היה עשיר:

17 (ב) [ה] כתב רבינו ירוחם (נ"א ח"ד ט): בשם הרא"ש (ב"מ פ"ב ס"ו ז) אין כופין על לפנים משורת הדין ופשוט הוא צעני. ותמהני
 על מה שכתב המרדכי בפרק שני דמליעא (ס"י רנו) דכייפינן למעבד לפנים משורת הדין ומהך עובדי (ב"ק קי"ח, ב"מ כד: פג.) דמיייתי
 ראה מינייהו לא נזכר בהם כפיה. עיין במהר"ק שורש (ט"ו) [ט'] (עף ג):

איתא בסוף האומנים (ב"מ פג.) צעודא דרבה
 בר בר חנא דתברו ליה הני שקולאי חביתא דחמרא שקל לגלימיהו אחא (א"ל) [אמרין] לרב אמר ליה הך להו גלימיהו אמר ליה דינא
 הכי אמר ליה אין למטן חלך בדרך טובים (משלי ז כ) כ* ומיייתי לה רבינו לקמן בסוין ד"ש (ס"א). ופירש רש"י בדרך טובים לפנים משורת
 הדין עכ"ל. משמע דרב היה כייף ליה לרבה בר בר חנא דאם לא כן מאי קאמר ליה דינא הכי אם לא בא לכופו ואף על גב דהתוספות
 פרק הגזל קמא (ב"ק ק. ד"ה לפנים) ופרק אלן מליאות (ב"מ כד: ד"ה לפנים) פירשו דמשום לפנים משורת הדין לא הוה ליה להפסיד
 אלא מקרא דלמטן חלך בדרך טובים מכל מקום בעל כרחך שמעינן דכופין על דבר שאינו חייב צו מן הדין וכן צמאל ארנקי בשוק בפרק
 אלן מליאות (שם) דקאמר חייב להחזיר משום לפנים משורת הדין לפחות משמע חייב להחזיר צמאל ללא ידי שמים כדאמר פרק הגזל בתרא
 (ב"ק קי"ח.) אמתניתין דהאומר לחצירו גזלתיך וכו' דחייב צמאל ללא ידי שמים דאם לא כן מאי חייב ולכן פסק המרדכי (ב"מ ס"י רנו) דכייפינן
 ליה למיעבד לפנים משורת הדין אם היכולת בידו לעשות שהוא עשיר ושכן פסק ראב"ן (ב"מ עו ע"ד) ואבי העזרי וכן כתב באגודה פרק
 אלן מליאות (ס"י לד) וי"ל חייב להחזיר משום לפנים משורת הדין וכן אלו נוהגים להחזיר וכן פסק ראב"ן וראב"ה דכייפינן להחזיר
 היכא דהמואל עשיר עכ"ל. מיהו צ"ח יוסף (מחו"ה) הביא דברי
 הר"ר ירוחם בשם הרא"ש דאין כופין על לפנים משורת הדין וכתיב
 ו"ל ופשוט הוא צעני ותמהני על מה שכתב המרדכי דכייפינן למיעבד
 לפנים משורת הדין דהך עובדי דמיייתי ראה מינייהו לא נזכר בהם
 כפייה עכ"ל וליתא אלא הנהו עובדי
 מיירי בצפייה כדפירשתי וי"ל וכן
 נוהגים בכל בית דין בישראל לכופ
 לעשיר בדבר ראוי ונכון ואף על פי
 שאין הדין כך ואפשר דהר"ר ירוחם
 בשם הרא"ש נמי לא קאמר אלא
 באינו עשיר והיכא דאין ליה הפסד
 ממון אפילו באינו עשיר הוה ליה
 מדת קדוש דזה נהנה וזה לא חסר
 והכל מודים דכופין כדאיתא סוף פרק קמא דבתרא (סוף דף י"ב)
 ובפרק גט פשוט (שם דף קס"ח.) ואפשר דמכאן דקדק הר"ר ירוחם
 דדוקא על מדת קדוש כופין אבל כדאיכא הפסד ממון אין כופין
 מיהו יש לומר דאין זה אלא באינו עשיר ופוק חזי מאי עמא דבר
 ומרהר"ק בשורש תשיעי (עף ג) האריך דאין כפייה על מדת קדוש:

18 (ואין כ"ד יכולין לכוף ליכנס לפניו משורת הדין
אע"פ שנראה להם שהוא מן הראוי) (כ"י בשם ר"י ובשם הרא"ש) [ח] (ח)
(") [ט] וי"ח (מרדכי פ"ב דמזיעה) :

[י] מיהו כו'. שם וחסו דלא כמיש כפ"ג דכמ"ג וכמ"ל סי' י"ב פ"ב דכ"ג

19 (כ"י) [ח] °המשכיר בית לחבירו וכתוך הזמן רולה לבנותו ג' חין יכול
כופו נלחח (ה) חפ"י לבית [ה] יפה [ט] ממנו גם להכניס פועלים
לבית לבנותו [י] מיהו מתקטים מן הטוכר לעשות לפניו משורת הדין
(מרדכי רכ"ב) :

20 ה ל אע"פ שמן הדין במקום שרוב עכו"ם מצויים אפילו
נתן ישראל בה סימן (ג) אינו חייב להחזיר טוב וישר לעשות יב לפניו משורת הדין [י] [ב]
להחזיר לישראל שנתן בה סימן (") [ט] (ואם הוא עני ובעל חבירה עשיר ח"ל לעשות לפניו משורת הדין) :

[טו] ואם כו'. כיכ המרדכי שם וכפי שיטתו שני דכייפינן לעשות
למיש וז"ש חייב להחזיר וכן כמ"פ האומנין ופ"ל סי' יב ס"ב דבג"מ וכ' הא דר"ן ופ"ל דרשב"א ככ"ג שסמולא כו': (ליקוט)
ואם הוא כו'. ז"ל המרדכי שם חייב להחזיר ח"ל לפניו מיהו ואזכנא נמי כפ"ג דכ"ג חייב ככ"ג ללח"י"ש וכמ"פ האומנין
חלמא דכייפינן וכ"פ ראב"ן וראב"י והא דחמ"ר נעשה כזוהו פל ביתו ולא כייפינן כו' לראב"י"ה דאפשר שהמולא היב
עני ובעל חבירה עשיר (פ"כ):

(ג) חינו חייב להחזיר כו' מרדכי פי' חלו
מליאות בשם ראב"י וז"ל אגודה פי' חלו
מליאות וכן אלו נוהגים להחזיר וכ"פ ראב"י
וראב"ן דכייפינן להחזיר היכא דהמולא
עשיר עכ"ל וכת"ב בראב"ן ד"ג ע"ב ע"ש :

21 [ו] ויש חולקין. עכ"ה
דענהו להלכה כהיה חולקים דכייפינן למיעבד לפניו משום ד' אם היכולת כידו לעשות שהוא עשיר ונחב וכן נוהגים בכל צ"ד
בישראל לכוף לעשיר דבר ראוי ויכוון ואל"פ שאין הדין כך ואפשר דהר"י ירוחם בשם הרא"ש נמי לא קאמר חלל בלוינו עשיר
כו' ופוק חזי מאי עמא דבר ע"ש וכן משמע דעה הש"ך לקמן סי' רנ"ט סק"ג ע"ש וע' בהומים סק"ד שכי דכך כפיה היינו
דבדרים שאומרים לו חייב אהה לעשות כן ולא חייב שומע אהה עבריינן חבל כ"ע מודים דחין כופין בשוטים ונידווי וכדומה כיון
דחין שורת הדין כך כו' ומענה י"ל דגם הרא"ש מודה לזה ואין כחן מחלוקת כלל ע"ש וכ"כ בהש"י שבז"י ח"א סי' קס"ח ודלא
כהש"י ז"ל סי' פ"ט דמסיק להלכה דכופין ע"י שמהל וזה אינו ע"ש וע' בהש"י ח"ס ח"א סי' רנ"ט הזכיר שם דברי הל"ל סי' פ"ט
הג"ל ומשמע קלה שמסכים עלמו ע"ש. וע' בהש"י שז יעקב חאה"ע סי' כט כהב על דודן דשם דמה שר"ה רב א' לחייב הכע"ד
משום לפניו משום ואפי' לכוף ע"פ דברי הב"ח שכי דנוהגים בכל צ"ד לכוף לעשות דבר ראוי ויכוון כו'. אין דעתי מסכמת
עמו כלל חדא דהב"ח גופיה לא כתב כך אלא כעשיר כו' ועוד הלל רמ"ה העתיק כל המנהגים ובמקום שיש מנהג כתב וכן
נוהגין וכלן הביא שני דעות דעה א' בסתם ואח"כ ויש חולקין וידוע היכא שכתב כן דעב ראשונה הוא עיקר ואפי' בדין גמור
היכא דיש מחלוקת אין מוליחין מהמוחזק ואפי' אחר הרוכ דיעות חין הולכין דיכול המוחזק לומר הים לי והכא הוא איפכא
דרוב דעות דפסקו דחין כופין כס עיקר כו' ובפרט בזה"י ח"ו ליתן רשות לכ"ד לילך אחר הסברות כדי לכוף להוציא ממון
לפניו משום ד' ע"כ אין דעה כלל עם הרב הל"ל כו' עכ"ד. ואפשר דגם הוא ז"ל לא קאמר חלל לפי מה שגראה דעת
הב"ח לכוף בשוטים או ע"י שמהל חבל דבדרים לכד גם הוא מודה ובפרט היכא שזוכר בפוסקים שחייב לפניו משום ד' ועמ"ל
סי' רנ"ט:

22 אמר רב יהודה *אמר רב האי
מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי הציפא
הוי סלוקי לא מסלקינן ליה ורב נחמן אמר
'נמי מסלקינן ואי משום דינא דבר מצרא לא
מסלקינן ליה נהרדעי אמרי "אפילו משום דינא דבר מצרא מסלקינן ליה
'משום שנאמר "ועשית הישר והטוב בעיני ה'

בני אפי' עדה העומדת ליקח בטסקח

הזוח שני אחים כמזכיר לה מחלן ומחלן : ואי משום דינא דבר מצרא . אם חין לא אחים ולא שותפים חלל מחו מצרעת בחין על המחזיק
אחזקיים אז היט מלפני לקחה שאלו לריכין לקרקע טוב לכל אחד לקנות במעוך לו ולא ליקח במקום אחר : לא מסלקינן ליה . דלא
אכספה לן לדינא דבר מצרא כלל : ועשים הישר והטוב . דבר שאי' אהה נחבד כ"כ שממולא קרקעות במהום אחר ולא תעריח על בו המצר
ליות נכסו חולקין :

מרבפס

לללא ודי ללללא. אני שמעתי ללא רלען
עני ולללא רלען עשיר וקראמר לו ארבע
ככרות זריכין לרלען עני למאכלות
ביאו ליום כמו שזריכין לעשור זה עני
הוא זריך לו השדה לפרנסה וכסס
שאהה אומר לו הסתלק מעלי בדינא
דבר מלרא משום ועשית הישר והטוב
קך אני אומר לך עשה ישר וטוב לעני
זה ואל תסלקהו

²³ רזניא זבן ארעא אמיצרא דרבינא

סבר רבינא לסלוקי משום דינא דבר מצרא
א"ל רב ספרא בריה דרב ייבא לרבינא אמרי
אינשו ארבעה לצלא ארבעה לצלא:

ארבעה ללא כו'.

לפירוש הקונטרס מקשה ר"ת [הא] אין
מרחמים בזין

²⁴ שביני העיר

ושביני שדה שביני העיר קודמין *שכן
ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם קרוב ותלמיד
חכם תלמיד חכם קודם

שביני העיר כו' . הא מילתא

בזין הקדמה קמיירי
כששניהם מלמיס ושק עיר מלן
מלר העיר שיש לו שדה אחורי ביתו
הסמוכה לו ושקן שדה שיש לו שדה
רחוקה מן העיר הסמוכה לו :

²⁵ ה כל הרוצה למכור קרקע ובאו

שנים כל אחד מהן אימר אני אקח ברמיס אלו ואין אחד מהן בעל המצר . אם היה האחד
מיושבי העיר והאחד משכני השדה שכן העיר קודם . שכן ות"ח ת"ח קודם . קרוב ות"ח
ת"ח קודם . שכן וקרוב השכן קודם שגם זה בכלל הטוב והישר הוא . קודם אחד וקנה
[כ] זכה ואין חבירו שראוי לקדם לו יכול לסלקו הואיל ואין אחד מהן בעל המצר שלא
צוו חכמים בדבר הזה אלא [ג] דרך חסידות ונפש טובה היא שעושה כך :

ופיין דין מן המלך הוא מהורהג
החמישה נהגה בחקן מדום האדם ובההגתו
בעיני כללים בחמיות קדושים חסיו והכוונה
כמו שזמרו ז"ל קדם עמך במשפט לך שלא
יבא שפוק אהר סתווס וכן אמרה ועשים
שישר הטוב והטובה שפנהג בהנהגה טובה
וישרה עם בני אדם ולא יסו מן הראוי בכל
זה לעווא פרטים לפי שמלות הורה הם בכל
עם ובכל זמן ובכל ענין ובהכרח חייב לעשות
מן ומדום האדם וההנהגו מתחלגת לפי הזמן
והאזנים והחכמים ז"ל כתבו קלח פרטים
ועפילים מופלים תחת כללים אלו ומתם ששמו
לחוס בזין גמור ומהם לכתמלה ודרך חסידות
והכל מדבריהם ז"ל ולזה אמרו חזינין דברי
דודים יוסר עיניה של חורס שנלמד כי טובים
דודין מין :